

Paineen alla

Nuorten toimijuus vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä

Sosiaalitieteiden
Kandidaatin tutkielma

Laatija(t):
Matleena Mäkelä

17.5.2026
Turku

Kandidatutkielma

Oppiaine: Sosiaalitieteet

Tekijä(t): Matleena Mäkelä

Otsikko: Paineen alla: Nuorten toimijuus vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä

Ohjaaja(t): VTT Johanna Nurmi

Sivumäärä: 34 sivua

Päivämäärä: 17.5.2026

Tässä kandidaatin tutkielmassa tarkastelen kirjallisuuskatsauksen keinoin nuorten toimijuutta vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaiset ulottuvuudet vaikuttavat nuorten toimijuuteen edellä mainituissa siirtymissä. Teoreettisena lähestymistapana käytän toimijuuden käsitettä ja siihen liittyvää aikaisempaa tutkimusta. Tarkastelen toimijuutta elämänsä näkökulmasta, jossa toimijuuden katsotaan rakentuvan yhteiskunnan rakenteiden ja yksilöllisten tekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Aineistona hyödynnän aikaisempaa aiheesta tehtyä suomalaista tutkimusta. Aineisto koostuu kahdeksasta vuosina 2011–2023 julkaistusta vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista.

Analyysimenetelmänä toimii kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Analysoin toimijuuteen vaikuttavia ulottuvuuksia vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä Jyrki Jyrkämän (2008) esittämän modaaliteettimallin avulla.

Tutkimustulokset osoittavat, että toimijuutta vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä voidaan hahmottaa Jyrkämän (2008) kuuden modaaliteetin, täytymisen, kykenemisen, osaamisen, haluamisen, voimisen ja tuntemisen, avulla. Toimijuuteen vaikuttavat nämä kuusi modaaliteettia, ja se rakentuu yksilön subjektiivisen kokemuksen ja yhteiskunnan rakenteiden välisessä suhteessa. Tutkimuksen keskeisimpänä johtopäätöksenä pidän toimijuuden moniselitteisyyttä. Analyysi osoittaa, kuinka toimijuuteen vaikuttavat useat erilaiset tekijät, ja miten se muotoutuu eri ulottuvuuksien yhteisvaikutuksesta.

Avainsanat: toimijuus, siirtymät, elämänsä

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Toimijuus	7
2.1	Moniselitteinen toimijuus	7
2.2	Toimijuus ja elämäntilanteen siirtymät	10
2.3	Toimijuuden modaliteetit	13
3	Tutkimusasetelma	15
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	15
3.2	Aineisto	15
3.3	Tutkimusmenetelmä	17
4	Toimijuuden modaliteetit vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä	19
4.1	Täytyminen	19
4.2	Kykeneminen	21
4.3	Haluaminen	22
4.4	Osaaminen	24
4.5	Voiminen	25
4.6	Tunteminen	27
5	Johtopäätökset	29
	Lähteet	32

1 Johdanto

”Paineistaminen saa pelkäämään epäonnistumista, mikä on todella luonnollinen osa elämää ja voi olla jopa paljon opettavampaa, kuin jatkuva onnistuminen. Jatkuva paineistaminen aiheuttaa pahimmillaan sitä, ettei mistään saavutuksista koe onnistumisen tunnetta vaan kurottaa jälleen korkeammalle. Nuori voi helposti unohtaa mitä itse haluaa ja hakeutua tulevaisuudessa sellaisien asioiden pariin, mitä ei oikeasti edes haluaisi tehdä, vain että saisi vähennettyä paineita ja tunteakseen olonsa hyväksytyksi.” Näin nainen, 24 v, kuvailee nuorten paineita nuoruuden siirtymäkohdissa Nuorisobarometrin kyselytutkimuksessa. Vuoden 2025 Nuorisobarometri *Ihan paineissa* kertoo hälyttäviä uutisia nuorten tilasta. Nuorten usko maailmaan on romahtanut ja turvattomuuden kokemukset ovat kasvaneet merkittävästi aiemmasta. Nuorista jopa 70 % kokee paineita työn saamisesta, ja puolet epävarmuutta työllistymisestä. Moni nuori kertoo kokevansa paljon paineita koulutuksen saamisesta, mikä viestii koulutuksen merkityksestä nuorten tulevaisuudessa. Lisäksi nuorten tyytyväisyys elämäänsä on laskenut pitkällä aikavälillä, ja nuoret kovat elämänlaatussa heikentyneen. (Laine & Happonen 2026.)

Opiskelu ja työllistyminen ovat suurimpia paineiden aiheuttajia nuorilla (Laine & Happonen 2026). Suomessa koulutuksen merkitys on korostunut ja sitä pidetään vahvana kulttuurisena ihanteena (Aaltonen 2025, 65). Koulutusta pidetään merkinä hyvästä yhteiskunnallisesta asemasta, ja osa nuorista hakeutuukin opiskelemaan välttyäkseen häpeältä. Nuoret kokevat epäonnistuneensa, jos he eivät tiedä, mitä heistä tulee ”isoina”, vaan etsivät paikkaansa maailmassa odotettua pidempään. (Laine & Happonen 2026.) Nuoruuden pitäisi olla itsensä etsimisen aikaa, mutta nykymaailmassa sille ei jätetä tarpeeksi tilaa. Jo hyvin varhaisista kouluvuosista lähtien koulutuksesta tulee jatkuvaa päämäärien tavoittelua ja tulevaisuuden kannalta ”oikeiden” valintojen tekemistä. Menestys ja arvosanat alkavat pahimmassa tapauksessa määrittämään nuoria ihmisinä ja luottamus omiin kykyihin saattaa horjua.

Sosiologisen ymmärryksen mukaisesti nuoruutta pidetään historiallisena ja kulttuurisena konstruktiona. Siinä nuoruus ja siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet, ihanteet ja huolenaiheet ymmärretään muuttuvan ajan ja paikan mukaan. (Aaltonen ym. 2025, 9–10.) Nuoruus ei ole ainoastaan ikävaihe, jonka jokainen ihminen käy lävitse elämänsä aikana, vaan se on elämänvaihe, jossa tehdään tulevaisuuden kannalta tärkeitä ja ratkaisevia päätöksiä. Koulutus- ja työurasiirtymät ovat nuoren elämänsä kannalta varsin keskeisiä siirtymiä, ja

yksi nuorten keskeisimmistä tehtävistä nuoruudessa on valmistautua näihin siirtymiin (Schoon & Heckhausen 2019). Siksi nämä siirtymät ovatkin institutionaalisesti kriittisiä (Mäkinen 2015) ja niillä voi olla ratkaiseva vaikutus aikuisuuden sosiaalisen aseman saavuttamiseen ja tulevaisuuden näkyymiin aikuisuudessa (Schoon & Heckhausen 2019).

Nuoruus voidaan määritellä usealla eri tavalla. Se voi olla selkeästi määritelty ikävaihe, yhteiskunnallinen tila tai asema sukupolvien ketjussa, historiallisesti tai paikallisesti muuttuva rakenne tai juridinen kategoria. Nuoruus voi olla arkea, kulttuuria, politiikkaa tai tavoiteltava ominaisuus, jonka avulla voi saavuttaa muita asioita. (Aaltonen ym. 2025, 9.) YK määrittelee nuoriksi kaikki iältään 15–24-vuotiaat, ja Suomessa nuorisolaissa nuoriksi lukeutuvat alle 29-vuotiaat (Valtion nuorisoneuvosto 2013). Vaikka lainsäädäntö määrittelee nuoruuden ikärajojen perusteella, on sitä itsessään haastava määritellä sen moninaisen merkityksen vuoksi.

Siirtymä ja toimijuus ovat keskeisiä nuorisotutkimuksen käsitteitä. Tässä tutkielmassa siirtymät ovat peruskoulusta toiselle asteelle tai toiselta asteelta korkeakouluun sekä koulutuksesta työelämään siirtymisiä. Keskeistä siirtymissä ovat niihin liittyvät yhteiskunnan asettamat odotukset ja normit, jotka saattavat erota merkittävästi nuorten omista haaveista ja toiveista. Myös nuorten toimijuus oletetaan yhteiskunnassa tietynlaiseksi. Toimijuuden ymmärretään rakentuvan suhteessa yhteiskunnan rakenteisiin ja niiden ylläpitämiin normatiivisiin odotuksiin (Aaltonen ym. 2025, 23). Keskeinen kysymys on, missä määrin nuoret voivat itse olla oman elämänsä aktiivisia ja itsenäisiä toimijoita, kun samaan aikaan yhteiskunta ohjaa nuorten valintoja rakenteillaan.

Kouluttamattomuuteen on suhtauduttu varsin kriittisesti ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on nähty sekä yksilöllisenä että yhteiskunnallisena ongelmana (Pietikäinen 2013, 220). Suomessa koulutuspolitiikalla on pyritty nopeuttamaan ja madaltamaan koulutussiirtymiä, jotta siirtymät olisivat mahdollisimman sujuvia. Huoli nuorten jäämisestä koulutuksen ulkopuolelle on todellinen, ja sitä voidaan pitää yhtenä merkittävänä syynä oppivelvollisuuden pidentämiseen vuodesta 2021 alkaen (Aaltonen 2025, 65).

Koulutussiirtymätutkimuksia on kritisoitu niiden normatiivisesta, lineaarista etenemistä ihannoivasta sävystä, jossa koulutus ja työelämä näyttäytyvät erillisinä, peräkkäisinä elämänvaiheina (Mäkinen 2015). Tämä normatiivinen tulokulma siirtymiin sivuuttaa nuorten eri elämänalueilla eriaikaisesti tapahtuvat kehitys- ja oppimisprosessit (Mäkinen 2015).

Nuorten oletetaan etenevän siirtymissään lineaarisesti, vaikka todellisuudessa koulutus- ja työurasiirtymät ovat muuttuneet yhä monimuotoisemmiksi prosesseiksi.

Kouluttamattomuus ja koulutusmoraali ovat yhteiskunnallisten huolenaiheiden keskiössä (Pietikäinen 2013, 220). Yhteiskunnassa on joukko nuoria, jotka eivät ole mukana yhteiskunnan instituutioissa. Koulutus- ja työmarkkinasiirtymien yhteydessä esiintyy usein termi *NEET-nuoret*, jolla viitataan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoriin. Lyhenne tulee englanninkielisistä sanoista *Not in Employment, Education or Training*. Suomessa NEET-aste on ollut viime vuosina hieman alle 10 prosenttia ikäluokasta, eli työn ja koulutuksen ulkopuolella on ollut noin 86 000 nuorta. Nuorten syyt työn ja koulutuksen ulkopuolelle jäämiselle ovat erilaisia. Osa nuorista saattaa jättäytyä ulkopuolelle omasta tahdostaan ja osa tahtomattaan. NEET-tilasto ei näin ollen kerro suoraan esimerkiksi syrjäytymisestä, sillä se pitää sisällensä myös esimerkiksi välivuotta tai ase- tai siviilipalvelusta suorittavat nuoret. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2023.) NEET-nuoria ei näin ollen voida pelkän elämäntilanteensa vuoksi tuomita ongelmallisiksi.

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen nuorten vaikeutuneita koulutus- ja työurasiirtymiä toimijuuden näkökulmasta. Vaikeutuneella koulutus- tai työurasiirtymällä viitataan tilanteisiin, joissa siirtymä ei etene normatiivisten odotusten mukaisesti, vaan se esimerkiksi viivästyy tai katkeaa syystä tai toisesta. Pyrin kuvailemaan, millaisista ulottuvuuksista toimijuus näissä vaikeutuneissa siirtymissä muodostuu. Tavoitteena on muodostaa kattava yleiskuva aiheesta aikaisemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Tarkastelen toimijuutta elämänkulun näkökulmasta, joka huomioi toimijuuden moniulotteisena, muuttuvana prosessina. Toimijuutta ei ymmärretä ainoastaan yksilön valintana, vaan se rakentuu menneisyyden ja tulevaisuuden välimaastossa.

2 Toimijuus

2.1 Moniselitteinen toimijuus

Toimijuus määritellään usein yksilön mahdollisuudeksi vaikuttaa omiin valintoihin ja autonomiaan. Toimijuus on yksi sosiologian peruskäsitteistä, ja sen tarkasteluun on esitetty erilaisia teorioita ja käsitteellistyksiä. Toimijuus on käsitteenä abstrakti ja moniulotteinen, ja sitä on pyritty havainnollistamaan lukuisilla termeillä, kuten motivaatio, tahto, aikomuksellisuus, valinnanvapaus ja luovuus. Sen moniselitteisyyden vuoksi on tärkeää määritellä, mitä sillä kussakin yhteydessä tarkoitetaan. Tässä tutkielmassa toimijuus ymmärretään sosiologisessa viitekehyksessä. Siinä toimijuuden (engl. *agency*) katsotaan muodostuvan yksilön toiminnan ja ympäröivien ulkoisesti toimintaa määrittävien rakenteiden välisestä suhteesta (Gordon 2005; Mäkinen 2015). Toimijuudessa on aina kysymys myös vallasta ja vapaudesta (Mäkinen 2015).

Toimijuuden käsitteeseen liittyy teoreettinen ristiriita siitä, missä määrin yksilön toimintaa voidaan ymmärtää hänen omien valintojensa ohjaamana ja missä määrin sitä määrittävät yhteiskunnalliset rakenteet sekä kulttuuriset normit. Erilaiset toimijuuskäsitykset eroavat näkemyksissään tämän ristiriidan tulkinnassa. Toiset näkemykset korostavat yksilön vapautta ja autonomiaa päätöksenteossa, kun taas toiset määrittävät yksilön valintojen olevan rakenteiden seurausta (Mäkinen 2015). Sosiologi Anthony Giddensin rakentumisen teoria (engl. *structural theory*) on pyrkinyt poistamaan yhteiskunnan rakenteiden ja toimijuuden välisen erottelun. Teoria korostaa rakenteiden kaksinaisuutta ja siinä sosiaalisten järjestelmien rakenteelliset ominaisuudet ovat sekä sosiaalisten käytäntöjen välineitä että tuloksia. Rakenteet rajoittavat ja määräävät yksilön toimintaa, mutta samalla ne ohjaavat ja mahdollistavat toiminnan. (ks. Chatterjee 2019.) Giddensin teoriaa on kuitenkin kritisoitu sen yksilökeskeisyydestä sekä vallan ja eriarvoisuuksien kysymyksien sivuuttamisesta (ks. Mäkinen 2015).

Giddensin tapaan sosiologi Pierre Bourdieu on käsitteellistänyt toimijuuden rakentuvan yhteiskunnan rakenteissa ja niiden raameissa. Bourdieu kuvaa habituksen käsitteellä toimintaa, jossa rakenteet muovaavat yksilöiden toimintaa ja vaikuttavat siihen, millaisiin suuntiin heidän toimintansa kehittyy. Käytännössä toiminnan katsotaan olevan sekä yksilön

vapauden tuote että ulkoapäin rakenteista käsin määräytynyttä. (ks. Honkasalo ym. 2014.) Habitusteoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että sen valossa toimijuus näyttäytyy yksilöstä riippumattomien materiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden uusintamisena habituksessa. Kritiikistä huolimatta se mahdollistaa yksilön minuuden rakentumisen tarkastelun, johon vaikuttavat taloudelliset, materiaaliset ja kulttuuriset voimavarat sekä symbolinen vallankäyttö. (Mäkinen 2015.) Siksi myös nuorten toimijuuden tarkastelu habituksen näkökulmasta on hedelmällistä, sillä se huomioi nuorten valintojen olevan sidoksissa yhteiskunnan rakenteisiin ja eriarvoisiin mahdollisuuksiin.

Yksi keskeisimmistä toimijuuden tulokulmista ovat feministiset teoriat. Feministisissä teorioissa lähtökohtana on kyseenalaistaa toimijuuteen liittyvä rationaalisuus, tavoitteellisuus ja päämäärätietoisuus. Siinä pyritään tuomaan esille toimijuuden emotionaalinen ulottuvuus, jossa toimijuuden ”tuntoa” on tehty näkyväksi. Toimijuuden nähdään rakentuvan suhteissa ja konteksteissa. (Mäkinen 2015.) Feministisen toimijuuden käsityksen mukaisesti Tuula Gordon (2005) on esittänyt toimijuuteen liittyvän yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden jännitteitä, ja sen kertovan ihmisten taloudellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista paikoista sekä omaan elämän rakentamiseen liittyvistä käsityksistä, kokemuksista ja tuntemuksista. Toimijuuden tunnolla viitataan tunteeseen, jossa yksilöllä on tunne omista mahdollisuuksista tehdä päätöksiä, näkemyksistä päätöksenteon rajoituksiin sekä huoleen omasta toimijuudesta (Gordon 2005). Toimijuuden nähdään rakentuvan vuorovaikutuksessa toisten ihmisen ja yhteiskunnan instituutioiden kanssa.

Koulutusta koskevista sosiologisista nuorisotutkimuksissa on keskitytty erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen ja nuoriskulttuuristen dynamiikkojen tutkimiseen. Esimerkiksi Anna Juntunen (2020) on tutkinut nuorten elämänsä käänteitä Gordonin (2005) tapaan toimijuuden tunnon näkökulmasta. Käänteiden havaittiin vaikuttavan nuoren toimijuuden tuntoon ja toimijuuden tunnon vaikuttavan nuoren suhtautumiseen elämänsä kääntekohdissa. Toimijuuden tunto vaihteli elämänsä sosiaalisissa, institutionaalisissa, sattumanvaraisissa ja voimaantumisen kääntekohdissa. Tutkimus osoitti, että toimijuuden tuntoa ei voi tarkastella joko vahvana tai heikkona, vaan nuorella itsessään on useita erilaisia toimijuuksia tilanteesta riippuen. (Juntunen 2020.)

Aiemmat tutkimukset osoittavat, että yhä useamman nuoren elämänsä ei noudata aikuistumisen kulttuurista mallia. Ilpo Kuronen (2010) on väitöskirjatutkimuksessaan

tarkastellut haastavan peruskoulupolun kulkeneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten elämänkulkujen rakentumista. Elämänkulku rakentui nuorten kertomuksissa vaikeuksien voittamisesta, haasteista selviämisestä ja erilaisten elämäkokemusten arvostamisesta. Niin ikään Katja Komonen (2001) on tutkimuksessaan tarkastellut ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden, kuitenkin myöhemmin koulutuspolulle palanneiden nuorten elämänkulkua (ks. Mäkinen 2015). Tarkastelussa oli erityisesti institutionaalisen elämänkulun ja yksilön elämäkerran kohtaaminen ja ristiriidat siirtymissä aikuisuuteen (ks. Mäkinen 2015). Molemmissa tutkimuksissa nuorten siirtymiä varjosti epävarmuus ja monimutkaisuus, ei lineaarisesti parempaan suuntaan etenevä kehitys (ks. Mäkinen 2015). Tutkimuksissa keskiössä olivat nuorten subjektiiviset kokemukset erilaisissa elämänkulun vaiheissa.

Niin ikään Regine Grytnesin (2011) tutkimuksessa korostuu nuorten subjektiivinen toimijuus. Grytnes (2011) on tutkinut nuorten koulutuksellista toimijuutta sosiaalisen taustan sekä henkilökohtaisten kokemusten ja toimintatapojen näkökulmasta. Tutkimuksessa tunnistettiin kuusi erilaista järkeilyn tyyppiä liittyen koulutuksen valintaan ja osoitettiin, miten järkeily on keskeinen osa siirtymää pakollisesta koulutuksesta sen jälkeiseen koulutukseen. Kouluvalintaan liittyvän toimijuuden katsottiin olevan neuvotteluprosessi, johon vaikuttavat omien tavoitteiden, mahdollisuuksista ja rajoitteiden ymmärtäminen, joka kumpuaa nuoren elämänhistoriasta. Siinä koulutuksen arvo määrittyi riippuen siitä, mitä sen avulla pyritään elämässä saavuttamaan. (Grytnes 2011.)

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat toimijuuteen vaikuttavan myös nuoren resurssit, kuten esimerkiksi sosioekonominen tausta sekä sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma (Lehmann 2005; Inui & Kojima 2012; Hirschfeld & Lenz 2022). Erityisesti yhteisöjen ja verkostojen tuen on havaittu olevan keskeisessä asemassa onnistuneen siirtymävaiheen kannalta. Tutkimukset osoittavat, että nuoret, joilla on vahva yhteisön tuki, selviävät siirtymävaiheesta todennäköisemmin kuin nuoret, jotka ovat vailla tukea. Sosiaalinen tuki auttaa nuoria selviämään vastoinkäymisistä siirtymävaiheessa aikuisuuteen. (esim. Inui & Kojima 2012.) Sosiaalinen pääoma ja yhteisöjen tuki vaikuttavat positiivisesti nuoren toimijuuteen, kun taas niiden puuttuminen voi heikentää siirtymien sujuvuutta.

Subjektiivisen näkemyksen lisäksi aikaisempi tutkimus vahvistaa toimijuuden olevan sidoksissa yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja kulttuurisiin reunaehtoihin. Karen Evans (2007) on tarkastellut nuorten aikuisten toimijuutta eri siirtymissä, kuten koulutuksessa, työelämässä,

työttömyysjaksona ja henkilökohtaisessa elämässä. Evans (2007) esittelee tutkimuksessaan sidotun toimijuuden (engl. *bounded agency*) käsitteen, jossa toimijuus ymmärretään muuttuvassa sosiaalisessa kontekstissa. Toimijuuteen katsotaan vaikuttavan nuoren elämänhistoria, saatavilla olevat resurssit, vaihtelevat ja ajassa muuntuvat sosioekonomiset maisemat sekä instituutioiden tarjoamat mahdollisuudet ja nuorten omat tulkinnat näistä. (Evans 2007.) Toimijuuden voidaan katsoa muotoutuvan yksilön autonomian ja ympäröivän kontekstin välimaastossa.

Edellä mainituissa tutkimuksissa korostuvat nuorten omakohtaiset kokemukset ja kertomukset. Tutkimuksissa toimijuutta tarkastellaan elämänkulun viitekehyksessä, joka mahdollistaa sen ymmärtämisen historiallisessa ja ajallisessa kontekstissa. Siihen vaikuttavat yhteiskunnan rakenteet ja institutionalisoituneet käytännöt, jotka muovaavat yksilön subjektiivista toimijuutta. Tutkimukset osoittavat toimijuuden moniselitteisyyden ja sen muotoutuvan sosiaalisten rakenteiden ja verkostojen vaikutuksesta, jotka yhtä aikaan rajoittavat, laajentavat ja mahdollistavat sen. Siksi myös tässä tutkielmassa toimijuutta nuoruuden siirtymissä on perusteltua tarkastella juuri elämänkulun näkökulmasta, jossa yksilön subjektiivinen toimijuus voidaan ymmärtää osana laajempia yhteiskunnallisia ja ajallisia prosesseja.

2.2 Toimijuus ja elämänkulun siirtymät

Elämänkulun viitekehys toimijuuden tarkastelussa mahdollistaa yhteiskunnallisten rakenteiden, instituutioiden, ryhmien ja toiminnan yhtäaikaisen tarkastelemisen (Elder 1994). Elämänkululla (engl. *life course*) viitataan moninaiseen ilmiöön, joka käsittää sosiaaliset rakenteet ja instituutiot sekä yksilöiden omat kehityskulut ja -polut. Teoriassa elämänkulku viittaa ikäluokittain jaoteltujen kehityskulkujen, kuten työuran ja perheen perustamisen, keskinäiseen kietoutumiseen. Nämä kehityskulut ovat alttiita muuttuville olosuhteille ja tulevaisuuden valinnoille sekä siirtymävaiheille, jotka ovat olennainen osa niitä. Tärkeää on ymmärtää elämän varhaisten siirtymien vaikutus myöhempisiin kokemuksiin ja tapahtumiin. (Elder 1994.) Keskeistä elämänkulussa on ymmärrys elämänkulusta monisuuntaisena, ei ainoastaan vaihe vaiheelta etenevänä kaarena. Siinä korostuu ajatus yksilön elämän ainukertaisuudesta, keskeneräisyydestä ja elämänhistoriallisuudesta. (Vanhalakka-Ruoho 2014.) Elämänkulku on yksilön oma kokemuksellinen kertomus hänen elämänsä vaiheista, ja

siihen vaikuttavat muun muassa ikä, sukupuoli, rakenteelliset tekijät sekä merkitykselliset tapahtumat (Juntunen 2020).

Elämänkulun paradigmalle neljä keskeistä periaatetta ovat: ihmisten elämän ja historiallisten aikakausien vuorovaikutus (engl. *lives and historical times*), elämän ajoitus (engl. *the timing of lives*), toisiinsa liittyvät tai toisistaan riippuvaiset elämät (engl. *linked lives*) sekä ihmisen toimijuus päätöksenteossa (engl. *human agency*) (Elder 1994). Ensimmäisellä periaatteella viitataan elämänkulun hahmottamiseen suhteessa historialliseen aikaan, kontekstiin ja kokemuksiin. Siinä elämänkulkujen ymmärretään rakentuvan aina tietyissä historiallisissa olosuhteissa yhteiskunnallisten ja kulttuuristen reunaehtoien puitteissa. Toinen periaate liittyy ajoittumiseen, jossa siirtymän tai muutoksen ajankohdalla on merkitystä yksilön elämässä. Erityisesti nuoruudessa institutionaaliset rakenteet kehystävät ajoituksia ja ikään liittyviä odotuksia. Kolmas periaate liittyy elämien linkittymiseen, jonka mukaan elämä muotoutuu suhteessa toisiin ihmisiin, ja valinnat kytkeytyvät yhteisöihin ja ryhmiin, ja niiden konteksteihin. Neljännellä periaatteella viitataan yksilön yksiselitteiseen toimijuuteen. Siinä korostuu yksilöllisyyden periaate, jossa elämänkulku rakentuu hänen omista valinnoistaan ja teoistaan vallitsevien yhteiskunnallisten olosuhteiden puitteissa. (Elder 1994; Mäkinen 2015.)

Nykyisessä elämänkulun tutkimuksessa korostuu ajatus ihmiselämän kaksijakoisuudesta. Siinä ensimmäinen osa käsittelee ikään perustuvia sosiaalisia rooleja, jotka elämänvaiheet määrittelevät. (Eliason ym. 2015.) Koulutus ja työ ovat keskeisimpiä institutionaalisia ympäristöjä, joissa yksilö omaksuu tietyn yhteiskunnallisten odotusten mukaisen sosiaalisen roolin. Toinen määritelmä viittaa yksilön omaan subjektiiviseen tunnistamiseen, tulkintaan ja arviointiin kokemuksista, jotka liittyvät kehityskulkuihin (Eliason ym. 2015). Subjektiivinen elämänkulku muodostuu siitä, millaisia merkityksiä ihminen antaa omille kokemuksilleen ja elämänsä eri vaiheille. Siihen vaikuttavat sosiaaliset vertailut eli se, miten yksilö hahmottaa oman elämäntilanteensa suhteessa muihin samankaltaisessa elämänvaiheessa oleviin. (Eliason ym. 2015.) Nuori vertaa omia kokemuksiaan ja saavutuksiaan toisiin nuoriin muodostaen ja jäsentäen omaa paikkaansa elämässään.

Siirtymät ovat keskeinen osa yksilön elämänkulkua ja niitä muovaavat sosiaaliset ja historialliset kontekstit, mikä tekee niistä monimutkaisia prosesseja (George 1993). Ne tapahtuvat ajassa ja paikassa ja ne liitetään elämänkulussa tiettyyn ajankohtaan ja ikään. Sosiaalisella ajankohdalla viitataan sosiaalisten roolien esiintymiseen, keston ja järjestykseen

sekä ikään perustuviin odotuksiin ja käsityksiin (Elder 1994). Siirtymät ovat elämäkukulussa niin sanottuja välitiloja, keskeytyksiä ja katkoksia, joissa yksilö joutuu pohtimaan vaihtoehtoja, arvioimaan uusia suuntia sekä tarkastelemaan tilanteen mahdollisuuksia ja siten rakentamaan elämänkulkuaan eteenpäin (Vanhalakka-Ruoho 2014). Yleiskielessä siirtymällä viitataan muutokseen, jossa yksilö siirtyy elämänvaiheesta toiseen. Nuorisotutkimuksessa siirtymää käytetään kuvaamaan sekä institutionaalisia, esimerkiksi koulutus- ja työurasiirtymät, että yksilön henkilökohtaisen elämän muutoksia, esimerkiksi lapsuuden kodista omaan kotiin muuttamista. Keskeistä niissä on nuoren kyky tehdä päätöksiä ja lisätä itsenäisyyttä elämässään. Vaikka yhteiskunta kohdistaa muutoksiin ja siirtymiin odotuksia ja sääntelyä, keskeisessä roolissa ovat kuitenkin nuorten omat toiveet ja pyrkimykset, jotka saattavat erota normien mukaisesta etenemisestä. (Aaltonen 2025, 59.)

Elämänkulun siirtymät, esimerkiksi koulutus- ja työelämäsiirtymät, haastavat yksilön toimijuutta (Vanhalakka-Ruoho 2014). Siirtymävaiheiden epävarmuus edellyttää, että nuoret aikuiset kehittävät toimintakykyään voidakseen tehdä merkityksellisiä päätöksiä. Sosiaaliset ja institutionaaliset polut eli trajektorit ohjaavat yksilöitä esimerkiksi koulutukseen ja työelämään. Sosiaaliset polut, jotka ovat maailmanlaajuisten vaikutusten, esimerkiksi taloudellisten suhteiden alaisia, voivat muuttua yhteiskunnallisten voimien ja interventioiden seurauksena. Sosiaaliset polut pitävät sisällänsä monia institutionaalisia siirtymiä, kuten koulutusasteelta toiselle siirtymisen tai työttömäksi joutumisen. (Vanhalakka-Ruoho 2014.) Tällaisissa tilanteissa yksilön toimijuus saattaa joutua koetukselle, ja toimijuudella voi olla sisäisiä tai ulkoisia esteitä. Rajoittunut toimijuus voi estää yksilöä toteuttamasta henkilökohtaisia päämääriä ja pyrkimyksiä tai ehkäistä niitä muotoutumasta. (Vanhalakka-Ruoho 2014.)

Elämänkulun kolmannen periaatteen mukaisesti nuoruudessa sosiaaliset suhteet instituutioissa ja nuoren elämänpiirissä vaikuttavat nuoren suuntiin ja rakentuvat osaksi elämänkulkua (Mäkinen 2015). Toimijuuden voidaan katsoa rakentuvan vuorovaikutusverkostoissa ja olevan yhteydessä lähiyhteisöihin, esimerkiksi perheeseen, ystävä- ja kaveripiiriin sekä koulutus- ja työympäristöihin (Vanhalakka-Ruoho 2014). Nuoren koulutusvalintoihin ja kouluttautumispyrkimyksiin vaikuttavat muun muassa vanhempien suhtautuminen koulutukseen, perheen sosioekonominen tausta ja kodin kulttuuri. Perheen lisäksi nuorten ystävyys- ja kaverisuhteet ovat merkittäviä sosiaalisia verkostoja, joiden kautta välittyvät erilaiset kokemukset ja ideat. (Mäkinen 2015.) Nuorten valintoihin vaikuttavat perheen ja

ystävien mielipiteet ja näkemykset, jotka saattavat ohjata nuoren tulevaisuutta. Nuoret eivät tee valintoja tyhjiössä, vaan niihin vaikuttavat erilaiset ulkopuoliset tahot.

2.3 Toimijuuden modaliteetit

Jyrki Jyrkämä (2008) on kehittänyt modaliteettiteorian toiminnan, toimintatilanteiden ja toimintakyvyn tutkimisessa. Modaliteettiteoria perustuu ranskalaisen Algirdas Greimasin ajatuksiin toimijuuden modaliteeteista (Waltzer ym. 2022) ja se mahdollistaa toimijuuden tarkastelun suhteessa ympäristöön (Romakkaniemi 2010). Jyrkämä (2008) on katsonut toimijuuden muotoutuvan modaliteettien kokonaisuudesta, jossa toimijuutta tarkastellaan yksilöstä sisältäpäin. Toimijuuden nähdään muovautuvan yksilön ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa, ja sen katsotaan syntyvän tuloksena modaalisten ulottuvuuksien välisestä dynamiikasta. (ks. Romakkaniemi 2010.) Modaliteetit ovat osin sisäkkäisiä eikä niitä voida täysin eriyttää toisistaan, vaan niiden tarkoituksena on tarjota toimijuuteen erilaisia tulokulmia (ks. Romakkaniemi 2010).

Kuusi toimijuuden modaliteettia ovat *kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen*. Kaikki modaliteetit ovat keskeisiä, kun tarkastellaan toimijuutta koulutus- ja työurasiirtymissä. Kykenemisellä viitataan yksilön tilannekohtaiseen fyysiseen ja psyykkiseen toimintakykyyn ja osaamisen modaliteetilla yksilön tietoihin, taitoihin ja kompetensseihin, joita yksilö on hankkinut elämänsä aikana. Kykenemisen modaliteetti kytkeytyy osaamisen modaliteettiin, sillä nuorella voi olla osaamista, mutta se ei ole tilannekohtaisista syistä käytettävissä. Haluaminen on yksilön tahtoa, motivaatiota, päämäärien ja tavoitteiden asettamista. Sillä viitataan motivaatioon ja motivoitumiseen sekä yksilön itsenäisyyteen ja voimavaroihin. Täytymistä katsotaan olevan sosiaaliset ja normatiiviset esteet, pakot ja rajoitukset, joita yhteiskunta asettaa. Voimisen modaliteetilla viitataan yksilön mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin, joita erilaiset rakenteet tuottavat. Siinä yksilön voidaan katsoa hahmottavan omia mahdollisuuksiaan suhteessa ympäristöönsä. Tunteminen liittyy arvioimiseen, arvottamiseen, kokemiseen ja tunteiden liittämiseen asioihin. Tuntemista ovat yksilön arvoihin ja arvostuksiin liittyvät tunteet. (ks. Vanhalakka-Ruoho 2014.)

Modaliteettiteoria soveltuu toimijuuden tarkasteluun vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä, sillä sen avulla on mahdollista tarkastella, millaisista ulottuvuuksista

toimijuus näissä siirtymissä rakentuu. Modaliteettiteoria huomioi myös elämäkulullisen näkökulman, jossa toimijuus rakentuu suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Modaliteetit tarjoavat subjektiivisen nuorten kokemuksiin perustuvan mahdollisuuden tarkastella ja analysoida, mistä ulottuvuuksista toimijuus vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä muodostuu. Hyödynnän Jyrkämän (2008) modaliteettimallia tulosten analysoinnissa.

3 Tutkimusasetelma

3.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkielman tavoitteena on tarkastella, millaiset ulottuvuudet vaikuttavat nuorten toimijuuteen vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Vaikeutuneissa koulutus- tai työurasiirtymissä nuori ei etene institutionaalisten odotusten mukaisesti, vaan poikkeaa polulta kulttuurisen mallin vastaisesti. Pyrin kartoittamaan, millaiset ulottuvuudet vaikuttavat toimijuuden rakentumiseen edellä mainituissa siirtymissä. Tavoitteena on kuvailla, millaisena nuoren toimijuus näyttäytyy, kun huomioidaan yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuriset normit, jotka määrittävät tietä kohti aikuisuutta. Toimijuus hahmotetaan elämänkulun viitekehyksessä, jossa toimijuus muodostuu yksilön ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Sovellan toimijuuden ulottuvuuksien tarkastelussa Jyrki Jyrkämän (2008) toimijuuden modaliteettimallia, jonka avulla selvitän, miten erilaiset toimijuuden ulottuvuudet rakentavat tai rajoittavat nuorten toimijuutta.

Tutkimuskysymykseni on:

Millaiset ulottuvuudet vaikuttavat nuorten toimijuuteen vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä?

3.2 Aineisto

Aineiston hankinnassa lähdin liikkeelle tutustumalla Nuorisotutkimusseuran julkaisuihin. Nuorisotutkimusseura on yhdistys, joka edistää monitieteistä nuorisotutkimusta sekä Suomessa että kansainvälisesti (Nuorisotutkimusseura). Nuorisotutkimusseura on tutkinut laajasti muun muassa nuorten siirtymävaiheita sekä koulutusta ja työelämää. Nuorisotutkimusseuran lisäksi etsin aineistoja muun muassa Volter, Finna, Google Scholar sekä Sociology Source Ultimate (EBSCO) -tietokannoista. Hakutermeinä olen käyttänyt sanoja: *toimijuus*, *nuoret*, *koulutus* ja *työelämä*, *siirtymät* ja *elämäkulku* sekä niiden englannin kielisiä vastikkeita, kuten *young people*, *human agency*, *school-to-work transition* ja *life course*. Hakuketjuna on toiminut (nuoret OR nuoruus) AND toimijuus AND (koulutussiirtymät OR työelämäsiirtymät), nuoret AND toimijuus AND (NEET OR

koulutuksen ja työn ulkopuolella) AND siirtymät, (youth OR young people) AND agency AND (school-to-work transition OR education-to-work transitions) ja (youth agency) AND (vulnerable youth OR disadvantaged youth) AND transitions. Tiedonhaun lisäksi hyödynsin useiden tutkimusartikkelien lähdeluetteloita, joista löytyi hyvin aiheeseen liittyviä artikkeleita.

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta suomalaisesta vertaisarvoidusta tutkimusartikkelista. Rajaan tutkimukseni suomalaiseen tutkimustietoon, sillä aihetta on tutkittu Suomessa runsaasti ja koulutus- ja työurasiirtymät ovat keskeisessä roolissa nuorten elämänsäkuissa Suomessa. Aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta aiheesta löytyy laajasti, joten pyrin valitsemaan mahdollisimman ajankohtaisia ja tutkimuskysymykseni kannalta relevantteja tutkimusartikkeleita. Artikkeleiden valintaan vaikutti julkaisuvuosi, jonka tuli olla vuoden 2010 jälkeen, jotta tutkimustieto olisi mahdollisimman ajantasaista. Lisäksi tutkimuksen piti tarkastella nuorten toimijuutta vaikeutuneessa koulutus- tai työurasiirtymässä eli nuori oli esimerkiksi välivuodella, työttömänä, koulutuksen ulkopuolella tai hänellä oli muuten haastava elämäntilanne. Toimijuuden tarkastelu elämänsäkulun viitekehäksessä ei ollut välttämätön, mutta se toistui useassa tutkimuksessa. Tutkimuksen piti olla tehty Suomessa ja sen piti olla vertaisarvioitu. Valitsemani tutkimusartikkelit on julkaistu aikavälillä 2011–2023. Artikkeleissa käsitellään nuorten toimijuutta tilanteissa, joissa koulutus- tai työurasiirtymät eivät etene lineaarisesti, vaan niihin sisältyy haasteita ja katkoksia. Alla taulukko valitsemistani tutkimusartikkeleista:

Tutkija(t) ja vuosi	Julkaisu	Tutkimusaihe
Waltzer Katariina, Penttinen Leena, Holopainen Leena & Lappalainen Kristiina (2022)	Välivuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutus- siirtymässä. <i>Nuorisotutkimus</i> , 40(3), 5–21.	Artikkeli tarkastelee korkeakouluopintoihin pyrkivien välivuosi viettäneiden nuorten toimijuutta koulutussiirtymässä.
Juvonen, Tarja (2014)	Kulttuurisesti määrittynyt täytyminen osana nuorten aikuisten toimijuutta. <i>Nuorisotutkimus</i> , 32(3), 3–16.	Artikkeli tarkastelee nuorten aikuisten toimijuuden rakentumista kulttuuristen odotusten näkökulmasta.

Kojo, Marjaana (2012)	Pause päällä. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänsäkulussa. <i>Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti</i> , 20(2), 94–110.	Artikkeli tarkastelee työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kokemuksia ja näkemyksiä näistä jaksoista.
Toiviainen, Sanna (2019)	Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä. Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. <i>Nuorisotutkimus</i> , 36(4), 35–49.	Artikkeli tarkastelee nuorten aikuisten toimijuuden relationaalisia ulottuvuuksia siirtymissään marginaalista koulutukseen ja/tai työelämään.
Aaltonen, Sanna (2013)	“Trying to push things through”: forms and bounds of agency in transitions of school-age young people. <i>Journal of Youth Studies</i> , 16(3), 375–390.	Artikkeli tarkastelee, miten institutionaaliset normit, yksilön toimijuus ja tunteet vaikuttavat merkittävien siirtymien syntymiseen, jotka tapahtuvat perinteisten siirtymävaiheiden ulkopuolella ennen oppivelvollisuuden päättymistä.
Mäkinen, Sanna (2016)	Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. <i>Nuorisotutkimus</i> , 34(2), 3–18.	Artikkeli tarkastelee nuorten toimijuuden tiloja ja reunaehtoja toisen asteen keskeyttäneiden nuorten elämäntilanteissa.
Heinonen, Taina & Vanttaja, Markku (2023)	Nuorten mielenterveyskuntoutujien toimijuus koulutuspolun ongelmakohdissa. <i>Nuorisotutkimus</i> , 41(2), 55–72.	Artikkeli tarkastelee nuorten mielenterveyskuntoutujien koulutuspolkuja ja niiden ongelmakohtia sekä mielenterveyden ongelmien asettamia haasteita nuorten toimijuudelle.
Lähteenmaa, Jaana (2011)	Nuoret työttömät ja ylivilittetty toimijuus. <i>Nuorisotutkimus</i> , 29(4), 47–60.	Artikkeli tarkastelee nuorten työttömien toimijuuden erilaisia muotoja.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen analyysimenetelmänä toimii kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsaus on menetelmä, jossa tutkitaan tutkijoiden alkuperäistutkimuksia (Vilkkä 2023). Siinä olennaista

on tunnistaa, arvioida, tulkita ja yhdistää jo olemassa olevaa tietoa ja tehdä asetetun tutkimuskysymyksen kannalta keskeiset johtopäätökset. Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa narratiiviseen, integratiiviseen ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. (Vilka 2023.) Tutkielmassani käytän narratiivista kirjallisuuskatsausta, jossa lähtökohtana on selvittää, mitä ilmiöstä tiedetään ja mitkä ovat sen keskeiset käsitteet sekä niiden keskinäiset suhteet (Vilka 2023). Pyrin tiivistämään aiemman tutkimustiedon ja saamaan kattavan yleiskuvan aiheesta. Narratiivinen katsaus menetelmänä sopii tutkielmaani, sillä tiedonhaku ja aineiston valintakriteerit ovat muita katsaustyyppisiä vapaampia (Vilka 2023).

Analyysillä pyrin kartoittamaan, millaiset ulottuvuudet vaikuttavat nuoren toimijuuteen vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä. Analysoin aineistoa teorialähtöisesti Jyrkämän (2008) esittämien kuuden modaliteetin pohjalta. Etsin katsauksen tutkimusartikkeleista toimijuuden modaliteetteja kuvaavat ilmaisut ja luokittelin ne. Haasteita aiheutti modaliteettien sisäkkäisyys, sillä jotkut ilmaisut sopivat useampaan modaliteettiin. Erityisesti voimisen, kykenemisen ja tuntemisen modaliteettien erottaminen ja erittely tuottivat haasteita. Teorialähtöisestä lukutavasta ja tyypittelystä johtuen haasteena oli hyödyntää jokaisen tutkimusartikkelin tulokset mahdollisimman laajasti, jotta osa tuloksista ei jäisi käyttämättä.

4 Toimijuuden modaliteetit vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä

Analysoin nuorten toimijuuteen vaikuttavia ulottuvuuksia vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä Jyrkämän (2008) esittämien toimijuuden modaliteettien avulla. Valituissa tutkimuksissa keskeisiksi toimijuuden ulottuvuuksiksi nousivat kuusi Jyrkämän (2008) esittämää modaliteettia: kykeneminen, osaaminen, haluaminen, täytyminen, voiminen ja tunteminen. Ainoastaan Waltzerin ym. (2022) tutkimuksessa modaliteettiteoriaa oli käytetty käsitteellisenä lähestymistapana, joten modaliteetteihin ei suoraan viitattu muissa tutkimuksissa.

4.1 Täytyminen

Täytymisen modaliteetti korostuu katsauksen tutkimuksissa muita modaliteetteja enemmän, mikä viestii vahvasta ulkoapäin tulevasta paineesta ja odotuksista. Katsauksen tutkimukset osoittavat, että nuorten toimijuutta ohjaavat vahvasti yhteiskunnalliset odotukset, normit ja toiveet (Lähteenmaa 2011; Kojo 2012; Juvonen 2014; Mäkinen 2016; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022; Heinonen & Vanttaja 2023). Tutkimukset antoivat lähes yksimielistä näyttöä siitä, että nuorten toimijuutta ohjataan ulkoapäin erilaisilla kulttuurisilla käytännöillä ja vaatimuksilla. Koulutus ja työ näyttäytyvät tavoiteltavina positioina, mitkä tulisi nuoruudessa saavuttaa.

Useissa katsauksen tutkimuksissa korostui ajatus koulutuksesta pakollisena ”pakkona” (Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022; Heinonen & Vanttaja 2023). Pakko ajoi nuoria eteenpäin opinnoissa, vaikka opiskelun motiivit olisivatkin olleet ulkoisia (Waltzer ym. 2022). Heinosen ja Vanttajan (2023) tutkimuksessa yksi haastateltavista nuorista kertoo, kuinka kouluttautumisen pakko ajoi nuorta eteenpäin opinnoissa eikä mahdollisuutta keskeyttää opintoja ollut. Tämä viestii yhteiskunnan normeista ja odotuksista, jotka kohdistuvat koulutukseen ja sen suorituskeskeisyyteen. Opinnoissa on pyrittävä etenemään ilman keskeytyksiä tai koulutuspolun katkoksia. Myös Toivaiasen (2018) tutkimuksessa nuori totesi haluavansa välttää koulutuksen keskeyttämistä ja poikkeamista normatiiviselta koulu- ja työllistymispolulta viimeiseen asti. Koulutuksen keskeyttäminen johtaa lineaariselta koulutuspolulta poikkeamiseen ja siten se vaikuttaa myös yksilön elämäntielle.

Tutkimuksissa korostuivat myös perheen ja sukulaisten asettamat odotukset nuorten toiminnalle. Nuori ei välttämättä itse kokenut elämäntilannettaan haastavaksi, vaan ulkopuolisten tahojen odotukset ja sitä myötä paineet vaikuttavat nuoren kokemukseen. Waltzerin ym. (2022) tutkimuksessa osa vanhemmista ei halunnut nuoren seuraavan heidän koulutuspolkuaan, vaan hankkivan koulutuksen, jolla päästään niin sanottuun ”siistiin sisätyöhön”. Myös Kojon (2012) tutkimuksessa nuorten läheiset kohdistivat odotuksia koulutukseen ja työssäkäyntiin liittyen. Läheisten mukaan nuorena piti opiskella tai tehdä töitä, jotta voisi täyttää nuoruuteen liittyvät kulttuuriset odotukset. Kulttuuriset odotukset asettivat nuorille paineita edetä elämänkuluissaan ja siirtymissään tietynlaisesti ilman katkoksia tai viivästymiä. (Kojo 2012.)

Kulttuuriset odotukset ja normit asettivat myös työttömille ja koulutuksen ulkopuolella oleville nuorille vaatimuksia suorittaa kyseistä jaksoa tietynlaisesti. Lähteenmaan (2011) tutkimuksessa nuoret työttömät kertoivat paineistaan olla yritteliäs, reipas ja eteenpäin katsova. Työttömyysjakso käytettiin hyödyllisesti etsien jatkuvasti töitä, harrastaen erilaisia aktiviteetteja ja pitäen kiinni elämänhallinnasta (Lähteenmaa 2011). Tavoitteena oli olla mahdollisimman esimerkillinen ja yhteiskunnallisesti hyväksytty työtön. Myös Kojon (2012) tutkimuksessa korostui työn ja koulutuksen ulkopuolisen jakson hyödyntäminen mahdollisimman itseä kehittävästi. Nuori saattoi olla mukana esimerkiksi järjestöjen tai seurakuntien toiminnassa ja osoittaa siten aktiivista toimijuuttaan (Kojo 2012).

Niin ikään Juvosen (2014) tutkimuksessa Etsivässä työssä olevat nuoret kokivat painostusta hankkia lisää ohjelmaa päiviinsä erilaisen päivätoiminnan muodossa. Nuoria pyrittiin kannustamaan aktiivisempaan arkeen vasten heidän omaa tahtoaan. Syrjäytyneet tai syrjäytymisvaarassa olevat nuoret joutuivat neuvottelemaan erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa omista autonomian ja valinnanmahdollisuuksien rajoistaan. Yhteiskunnalliset toimijat kohdistivat nuoriin velvoittavaa täytymisen ja vahvemman toimijuuden odotusta. Ulkopuolelta tuleva paine saattoi vaikuttaa nuoren toimijuuteen negatiivisesti tai toisaalta se herätti nuoressa aktiivisen toimijuuden muotoja, kun hän joutui puolustamaan toimintansa rajoja. (Juvonen 2014.) Vaikka nuoren toimijuus oletetaan usein autonomiseksi, sitä kontrolloidaan ja rajoitetaan ulkopuolelta erilaisin keinoin.

4.2 Kykeneminen

Katsauksen tutkimuksissa esiintyi kykenemisen modaliteetti, kun nuorilla oli psyykkisiä tai fyysisiä toimintarajoituksia tai sairauksia (Juvonen 2014; Mäkinen 2016; Heinonen & Vanttaja 2023). Nuoren toimijuutta rajoittivat esimerkiksi oppimisvaikeudet, mielenterveysongelmat tai fyysiset toimintarajoitteet. Nuoren kokemus kykeneväisyydestä ei muodostunut ainoastaan nuoren subjektiivisesta kokemuksesta, vaan siihen vaikuttivat myös esimerkiksi nuoren läheiset ja aikaisemmat kokemukset oppilaitosten henkilökunnan kanssa (Aaltonen 2013; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022). Toimijuus näyttäytyy kykenemisen modaliteetissa lähinnä rajoittuneena, sillä toimijuudella on esteitä ja rajoitteita.

Heinosen ja Vanttajan (2023) sekä Juvosen (2014) tutkimukset osoittavat, miten mielenterveysongelmista kärsivien nuorten toimijuus saattoi olla rajoittunut jo varhaisista kouluvuosista lähtien. Psyykkisen terveydentilan ollessa heikko nuoren opinnot olivat viivästyneet tai keskeytyneet kokonaan. Psyykinen oireilu heikensi nuoren uskoa omaan kykyihinsä ja esimerkiksi välivuosia lukion jälkeen tuli väistämättä useampi. (Heinonen & Vanttaja 2023). Osa nuorista olisi halunnut hakea koulutukseen, mutta ei heikon psyykkisen terveydentilansa vuoksi pystynyt. Haasteista huolimatta osa nuorista kuitenkin hakeutui opintoihin, mutta joutui myöhemmin keskeyttämään ne. Opintojen keskeyttämisen jälkeen paluu keskeytyneisiin tai uusiin opintoihin koettiin yrityksistä huolimatta vaikeana. (Heinonen & Vanttaja 2023.) Niin ikään Juvosen (2014) tutkimuksessa psyykkisistä haasteista kärsivät nuoret eivät kyenneet hakemaan opiskelemaan. Aiemmat vaikeudet seurasivat nuorta myös myöhemmissä vaiheissa eikä opinnoissa eteneminen onnistunut yrityksistä huolimatta. Heikko psyykinen terveydentila heikensi nuoren kokemusta kykeneväisyydestä suorittaa opintojaan. (Juvonen 2014; Heinonen & Vanttaja 2023.)

Kykenemisen kokemukseen vaikuttivat myös esimerkiksi oppimista rajoittavat haasteet, joiden vuoksi opiskelu ei ollut mielekästä. Mäkisen (2016) tutkimuksessa nuoret kertoivat oppimisvaikeuksiensa tai muun diagnoosin vaikuttavan kielteisesti oppimiseen. Oppimiseen liittyvät haasteet vaikeuttivat esimerkiksi mukana pysymistä koulun ajallisissa ja tilallisissa raameissa (Mäkinen 2016). Kykenemisen kokemukseen vaikutti negatiivisesti myös esimerkiksi nuoren arkuus, poikkeava fyysinen olemus tai sukupuoleen liitettävistä odotuksista poikkeaminen. Nuori saattoi joutua kiusatuksi tai syrjityksi psyykkisten tai fyysisten seikkojen vuoksi, mikä vaikutti nuoren kykyyn sopeutua kouluun. Kiusatuksi tai

sivuutetuksi joutuminen kavensi nuorten toimintamahdollisuuksia jokapäiväisessä arjessa. Vaikeuksien vuoksi nuoren toimijuus rajoittua eikä nuori kyennyt toiminaan optimaalisesti. (Mäkinen 2016.)

Kykeneminen ei ole ainoastaan näyttäytynyt yksilön omana kokemuksena tai valintana vaan siihen vaikuttivat myös ulkopuoliset tekijät. Waltzerin ym. (2022) tutkimus osoittaa, miten suuri vaikutus nuoren läheisillä oli kokemukseen kykeneväisyydestä. Läheisen asennoituminen koulutusta kohtaan vaikutti siihen, miten nuori kykeni opiskelemaan ja toimimaan. Oman perheen tuki koettiin tärkeänä, kun nuori oli lukion jälkeen välivuodella ja haki korkeakoulutukseen. (Waltzer ym. 2022.) Läheisten tuki näyttäytyy tärkeänä nuoren toimijuutta vahvistavana tekijänä. Kun läheisten tukea ei ollut ja perhe suhtautui opiskeluun välinpitämättömästi, nuorten kyky opiskella ja toimia heikkeni (Waltzer ym. 2022.) Myös aikaisempi tutkimus osoittaa, että läheisten tuella on positiivinen vaikutus nuorten toimijuuteen (Mäkinen 2015) ja siksi sitä voidaan pitää tärkeänä myös kykenemisen kokemuksen kannalta.

Nuoren läheisten lisäksi erilaiset oppilaitosten tuki- ja ohjauskäytännöt vaikuttivat nuoren kykenemisen kokemukseen. Esimerkiksi opinto-ohjaajien tai ryhmänohjaajien tuen katsottiin olevan tärkeässä asemassa, kun nuorella oli haasteita opinnoissaan. Opettajien ja oppilaiden välinen luottamus vaikutti positiivisesti nuoren uskoon omista kyvyistään. (Toiviainen 2018.) Osalla oppilaista oli kuitenkin haasteita opettajien kanssa, mikä vaikutti kykenemisen kokemukseen heikentävästi (Aaltonen 2013; Toiviainen 2018). Osa nuorista koki opettajan ja oppilaan välisen valtasuhteen oppilaan näkökulmasta vääristyneeksi ja oppilaitoksen kulttuuriin sopeutuminen vaikeaksi (Toiviainen 2018). Nuoruudessa toimijuus rakentuu instituutioiden kehystämänä, joten on selvää, että negatiivinen suhtautuminen koulutukseen vaikuttaa nuoren kykyyn sopeutua siihen.

4.3 Haluaminen

Haluamisen modaaliteetti ilmenee katsauksen tutkimuksissa nuorten kykyä asettaa päämääriä ja tavoitella niitä (Lähteenmaa 2011; Kojo 2012; Aaltonen 2013; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022). Tutkimuksissa se näyttäytyy vuorovaikutteisena, intentionaalisenä ja ristiriitaisena toimijuuden ulottuvuutena. Nuorille haluaminen näyttäytyy motivaationa tavoitella tärkeiksi

katsomiaan asioita, esimerkiksi opiskelu- tai työpaikkaa. Haluaminen nähdään subjektiivisena yksilön omana haluna, jota saattavat kuitenkin rajoittaa erilaiset ulkopuoliset tekijät.

Haluaminen näyttöytyy tutkimuksissa sitoutumisena asetettuihin tavoitteisiin ja päämääriin. Toiviaisen (2018) tutkimuksessa nuoret asettivat opiskeluun liittyviä tavoitteita ja olivat sitoutuneita saavuttamaan ne. Nuoret olivat sitkeitä, sillä he pyrkivät aktiivisesti etenemään kohti asettamiaan tavoitteita vaikeuksista huolimatta. Sitkeyden pääoma oli keskeisessä asemassa, kun nuori pyrki vastoinkäymisistä huolimatta suorittamaan opinnot loppuun. Koulutuksen hankkiminen nähtiin tärkeänä, vaikka koulusta ei lähtökohtaisesti pidetty. Tavoitteet haluttiin saavuttaa vaikeuksista huolimatta ja päämäärän katsottiin olevan sen arvoinen. Vaikka opinnot eivät olleet mieleisiä, nuori halusi suorittaa haluamansa tutkinnon. (Toiviainen 2018.)

Sitkeyden lisäksi keskiössä olivat motivaatio tehdä ja saavuttaa itselle tärkeitä asioita. Nuoret työttömät pyrkivät tekemään arjessaan asioita, joiden avulla pitää motivaatio korkealla vaikeassa elämäntilanteessa (Lähteenmaa 2011). Heidän tavoitteenansa oli tehdä jatkuvasti hyödyllisiä asioita mahdollisen työpaikan eteen. Käytännössä nuoret työttömät tekivät mitä tahansa, mikä edisti heidän tekemistään ja oppimistaan. Halu työllistyä ja tehdä kaikkensa sen saavuttaakseen ajoi monet nuoret jopa ylivirittyneeseen toimijuuteen, jossa jatkuvasta yrittämisestä tuli lähtökohta kaikkeen tekemiseen. (Lähteenmaa 2011.) Ylivirittynyt toimijuus oli seurausta jatkuvasta yrittämisestä ja haluamisesta käyttää työttömyysaika mahdollisimman kehittäväällä ja hyödyllisellä tavalla. Niin ikään Aaltosen (2013) tutkimuksessa haluaminen auttoi nuoria pääsemään eteenpäin vaikeissa elämäntilanteissa. Toive paremmasta tulevaisuudesta motivoi ja piti toimijuuden aktiivisena ja auttoi nuoria pääsemään tavoitteisiinsa (Aaltonen 2013). Haluaminen voidaan nähdä keinona, jolla selvitä eteenpäin vaikeassa elämäntilanteessa siirtymien välillä.

Haluamisen modaliteetti näyttöytyi tutkimuksissa myös ristiriitaisena, jopa negatiivisena ilmiönä (Kojon 2012; Waltzer ym. 2022). Waltzerin ym. (2022) tutkimus antaa esimerkin halujen ja toiveiden ristiriidasta suhteessa omiin mahdollisuuksiin ja ominaisuuksiin. Esimerkissä nuori halusi opiskelemaan tiettyyn koulutukseen, mutta piti pääsykoetta liian vaikeana omiin kykyihinsä nähden (Waltzer ym. 2022). Niin ikään Kojon (2012) tutkimuksessa korostui omien toiveiden ja olosuhteiden ristiriita. Työn ja koulutuksen ulkopuolisessa jaksossa nuoret kokivat, etteivät saaneet vietyä elämäänsä ja tärkeiksi

katsomiaan asioita eteenpäin (Kojo 2012). Haluamisesta huolimatta olosuhteet estivät omien päämäärien tavoittelun joissain hetkissä. Vaikka haluaminen näyttäytyy osittain negatiivisena modaliteettina, pääasiassa se esiintyy kuitenkin toiveikkaana ja positiivisena toimijuuden ulottuvuutena.

4.4 Osaaminen

Tutkimuksissa osaaminen näyttäytyy erilaisina tietoina ja taitoina (Aaltonen 2013; Mäkinen 2016; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022; Heinonen & Vanttaja 2023). Tiedot ja taidot ilmenevät yksilön omina resursseina, jotka saattavat joko mahdollistaa tai rajoittaa toimijuutta. Osaamisen modaliteetti jää muita modaliteetteja vähemmälle huomiolle katsauksen tutkimuksissa. Se näyttäytyy tutkimuksissa monenlaisina tietoina ja taitoina, joten sitä on vaikea erottaa muista modaliteeteista ja sen voidaan katsoa kytkeytyvän kaikkiin modaliteetteihin, sillä kaiken toiminnan taustalla on aina yksilön tiedot ja taidot.

Tutkimuksissa korostui osaamisen lisääminen siirtymien välisenä aikana (Kojo 2012; Waltzer ym. 2022; Heinonen & Vanttaja 2023). Waltzerin ym. (2022) tutkimus osoittaa, miten nuoret pyrkivät välivuosiensa aikana kehittämään osaamistaan arkisissa tilanteissa koulun formaalin oppimisen sijaan. Arjen asiat ja niistä oppiminen koettiin tärkeinä, kun koulussa oppiminen ei ollut mahdollista. Välivuosina useat nuoret oppivat työskentelemään erilaisissa työyhteisöissä, jotka opettivat heille muun muassa sosiaalisia taitoja. Työyhteisön katsottiin opettavan erilaisia taitoja, joiden voidaan tulkita olevan hyödyllisiä tulevaisuudessa. Välivuotena pyrittiin ylläpitämään ja lisäämään omaa osaamista ajatellen siitä olevan apua ja hyötyä tulevaisuuden opinnoissa ja työelämässä. (Waltzer ym. 2022.) Osaamisen lisäämisen taustalla voidaan tulkita olevan ajatus käyttää koulutuksen ulkopuolinen aika mahdollisimman kehittäväällä tavalla.

Katsauksen tutkimuksissa osaaminen liitettiin myös sosiaaliseen osaamiseen. Tutkimuksissa korostuu kavereiden merkitys koulussa pärjäämiseen (Mäkinen 2016; Toiviainen 2018). Toiviaisen (2018) tutkimuksessa osa nuorista kertoi, kuinka kaverit auttoivat heitä pärjäämään paremmin koulussa. Kavereiden läsnäolo lisäsi viihtyvyyttä koulussa ja samalla vaikutti positiivisesti opintomenestykseen (Toiviainen 2018). Osassa tutkimuksissa sosiaalisten taitojen puuttuminen vaikutti heikentävästi nuorten toimijuuteen (Mäkinen 2016; Toiviainen 2018; Heinonen & Vanttaja 2023). Sosiaalisten taitojen puuttuminen näyttäytyi esimerkiksi

yksinäisyytenä, syrjäytymisenä ja ulkopuolelle jäämisenä (Mäkinen 2016; Heinonen & Vanttaja 2023). Mäkisen (2016) tutkimuksessa nuoret korostivat, kuinka koulukontekstissa on tärkeää osata tuoda osaamistaan esille ”oikein” kussakin tilanteessa saadakseen sosiaalista tunnustusta. Kykenemisen modaliteetin tavoin osaamiseen modaliteettiin voidaan katsoa vaikuttavan merkittävästi nuorten sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen osaaminen. Sosiaaliset taidot näyttäytyvät tärkeänä osaamisena, kun taas niiden puuttuminen toimijuutta rajoittavana tekijänä.

Tutkimukset osoittavat, että tietojen ja taitojen puuttumisen sijaan joissain tapauksissa osaaminen nähtiin myös vääränlaisena (Aaltonen 2013; Mäkinen 2016). Mäkisen (2016) tutkimuksessa osa nuorista koki resurssinsa turhiksi ja tarpeettomiksi, koska ne eivät olleet koulutukseen sopivia tai siinä tukevia. Heillä saattoi olla arkielämässä, esimerkiksi käytännön askareissa hyödynnettävää osaamista, jota ei arvostettu oppilaitoksissa. Oikeanlaisilla resursseilla nuori koki saavansa sosiaalista tunnustusta tekemisistään ja olleensa osana kouluyhteisöä. (Mäkinen 2016.) Vääränlaiset resurssit omaava nuori voi kokea olevansa vääränlainen tai hyödytön koulutuksessa, ja näin ollen se voi vaikuttaa hänen koulutusvalintoihinsa tulevaisuudessa. Nuori saattaa esimerkiksi jättää hakeutumasta koulutukseen, koska aikaisemmat lannistavat kokemukset heikentävät nuoren itseluottamusta.

4.5 Voiminen

Katsauksen tutkimuksissa voimisen modaliteetti esiintyi yksilön mahdollisuuksina ja vaihtoehtoina, joita erilaiset rakenteet tuottavat (Lähteenmaa 2011; Kojo 2012; Aaltonen 2013; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022). Tutkimuksissa nuoren mahdollisuudet ja vaihtoehdot nähdään ympäristöön ja yhteiskunnan rakenteisiin sidottuna (Aaltonen 2013; Toiviainen 2018). Nuorella voi olla osaamista ja haluamista, mutta ne eivät ole olosuhteiden vuoksi käytettävissä. Siten voimisen modaliteetti kytkeytyy vahvasti etenkin osaaminen ja haluamiseen modaliteetteihin.

Voiminen näyttäytyy osassa tutkimuksista hieman yllättäen suhteellisen positiivisena ulottuvuutena (Kojo 2012; Waltzer ym. 2022). Waltzerin ym. (2022) tutkimuksessa, osa nuorista oli jäänyt aikaisemmin ilman opiskelupaikkaa, mutta uusi hakuprosessi nähtiin silti uutena mahdollisuutena saavuttaa haluamansa koulupaikka. Aikaisempia kokemuksia ei koettu negatiivisina, vaan niistä huolimatta nuoret näkivät uuden mahdollisuuden tavoitella ja

saavuttaa haluamansa opiskelupaikka. Nuoret eivät epäilleet omia kykyjään, vaan epäonnistumisista huolimatta usko omiin mahdollisuuksiin säilyi. (Waltzer ym. 2022.) Myös Kojon (2012) tutkimuksesta käy ilmi, että osa nuorista ei kokenut työttömyysjaksoa kielteisenä asiana ja usko omiin mahdollisuuksiin saavuttaa työpaikka tulevaisuudessa säilyi. Lyhytaikainen työttömyysjakso nähtiin mahdollisuutena pitää lomaa ja pohtia tulevaisuuden uramahdollisuuksia. Viivästyneestä siirtymästä huolimatta luottamus tulevaisuuteen säilyi ja nuorten usko omiin mahdollisuuksiin saavuttaa haluamiaan asioita pysyi. (Kojo 2012.) Vaikeutunutta siirtymää ei koettu epäonnistumisena, vaan siihen osattiin suhtautua optimistisesti. Siirtymien välinen aika näyttäytyy nuorille mahdollisuutena keskittyä itselle tärkeisiin asioihin ja hetkenä pitää taukoa opiskelusta tai työelämästä.

Positiivisista kokemuksista huolimatta ympäristö näyttäytyy kuitenkin pääasiassa voimisen kokemusta rajoittavana tekijänä. Useammassa tutkimuksessa kouluympäristö osoittautui nuorille haastavaksi ympäristöksi sopeutua (Aaltonen 2013; Toiviainen 2018). Aaltosen (2013) tutkimuksessa nuoret kertoivat haasteistaan sopeutua koulun ajalliseen ympäristöön, koska oppitunnit alkoivat aamulla. Koulun ajallinen ympäristö rajoitti nuoren oppimista ja sopeutumista kouluun, koska hänellä oli vaikeuksia päästä aamuisin ylös sängystä. Niin ikään Toiviaisen (2018) tutkimuksessa osa nuorista koki koulukulttuurin haastavana. Opettajat viestivät luokassa kurista, tiukkuudesta ja vahtimisesta. Nuori koki, ettei sopinut koulun formaaliin asetelmaan ja katsoi toimijuutensa rajoittuneen. Haasteet koulussa vaikuttivat nuorten mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin, mikä heikensi heidän toimijuuttaan. Nuorten toimintamahdollisuuksia heikensi erityisesti koulun institutioituneet käytännöt, jotka eivät sopineet yhteen nuorten elämäntyylien kanssa. (Toiviainen 2018.) Koulu toimintaympäristönä näyttäytyy enemmän voimisen kokemusta rajoittavana tekijänä, kuin sitä mahdollistavana.

Myös Lähteenmaan (2011) tutkimuksessa kokemus voimisesta nähtiin ympäristöön sidottuna. Nuoret työttömät kokivat epävarman tulevaisuuden olevan esteenä työnhauulle ja sen vaikuttavan mahdollisuuksiin suunnitella tulevaisuutta. Työttömät yrittivät jatkuvasti hakea töitä, mutta yrittämisestä huolimatta työpaikkaa ei löytynyt. Nuorten kertomuksissa korostui jatkuva yrittämisen eetos, jossa nuoret työttömät yrittivät tehdä kaikkensa työnhauun eteen. Jatkuvasta yrittämisestä huolimatta olosuhteet olivat esteenä nuorten toiminnalle ja toimijuudelle, vaikka he eivät olisi valinneet olla työttömänä siinä vaiheessa. (Lähteenmaa 2011.) Voidaan olettaa, että toimijuus rajoittui nuoresta riippumattomista syistä, ja olosuhteet estivät nuorta toimimasta halujensa ja osaamisensa mukaisesti.

4.6 Tunteminen

Katsauksen tutkimuksissa tuntemisen modaliteetti liittyy asioiden arvottamiseen ja tunteiden liittäminen asioihin. Nuoret liittivät vaikeutuneisiin koulutus- ja työurasiirtymiin sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. (Aaltonen 2013; Waltzer ym. 2022; Heinonen & Vanttaja 2023.) Tunteminen liitetään tutkimuksissa vahvasti sosiaalisiin suhteisiin ja kuulumisen tunteeseen (Kojo 2012; Aaltonen 2013; Toiviainen 2018; Waltzer ym. 2022). Tuntemisen modaliteettia on haastavaa erottaa muista modaliteeteista, sillä se on päällekkäinen lähestulkoon kaikkien modaliteettien kanssa, sillä usein kykenemiseen, osaamiseen, täytymiseen, haluamiseen ja voimiseen kytkeytyy tunteita.

Useissa tutkimuksissa nuoret liittivät koulutukseen negatiivisia tunteita (Aaltonen 2013; Mäkinen 2016; Toiviainen 2018; Heinonen & Vanttaja 2023). Aaltosen (2013) tutkimuksessa osa nuorista kertoi koko peruskouluaikinsa olleen vaikeaa, ja etteivät he pitäneet koulussa olemisesta. Osa nuorista koki, ettei yksinkertaisesti sopinut koulumaailmaan (Aaltonen 2013). Tutkimuksessa korostui ajatus koulun epäreiludesta, sillä koulun ja sen henkilökunnan katsottiin kohdelleen nuoria epäreilusti (Aaltonen 2013). Myös Heinosen ja Vanttajan (2023) tutkimuksessa osa nuorista koki pettyneensä koulutuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Omaehtoisesti koulutuksen tai työn ulkopuolella olevat nuoret tunsivat pettymystä, kun aiempi koulutus ei vastannut heidän odotuksiaan. He tunsivat hukanneensa aikaa valitessaan ammatillisen koulutuksen sijaan korkeakoulutuksen. (Heinonen & Vanttaja 2023.) Nämä kielteiset tunteet osoittavat, että aikaisemmat kielteiset kokemukset voivat lamaannuttaa nuoren ja siten johtaa koko järjestelmästä jättäytymiseen ja koulutusinstituution hylkäämiseen.

Waltzerin ym. (2022) tutkimus vahvistaa toimijuuden olevan vahvasti sidoksissa nuoren sosiaalisiin verkostoihin. Sosiaaliset suhteet koettiin merkityksellisiksi ja sosiaaliset tilanteet saivat merkityksen yhteenkuuluvuuden tunteesta tai sen puuttumisesta (Waltzer ym. 2022). Myös Toiviaisen (2018) tutkimuksessa yhteisöjä ja ihmissuhteita pidettiin tärkeänä tekijänä sujuvan siirtymän kannalta. Haasteet ihmissuhteissa, esimerkiksi parisuhteen päättymisen, vaikuttivat nuoren toimijuuteen heikentävästi. Lisäksi läheisen sairastuminen tai epävakaa elämäntilanne heikensivät nuoren kykyä edetä kohti tavoitteitansa. (Toiviainen 2018; Aaltonen 2013). Nämä kokemukset vahvistavat sosiaalisten suhteiden olevan merkittävässä

roolissa nuorten toimijuudessa. Läheiset ihmissuhteiden voidaan katsoa vahvistavan nuoren toimijuuden tuntoa ja päinvastoin haasteet niissä heikentävän sitä.

Tuntemisen modaliteetti ilmenee katsauksen tutkimuksissa vahvasti nuorten vertaissuhteissa (Kojo 2012; Aaltonen 2013; Toiviainen 2018). Kojon (2012) tutkimus osoittaa, että etenkin nuoruudessa yksilön toimijuus rakentuu tiiviisti suhteessa muihin vertaisiin. Nuoret vertasivat omaa elämäntilannettaan ystäviensä tilanteisiin muodostaen kokonaiskuvaa omasta elämänsästä (Kojo 2012). Ystävillä saattoi olla myös negatiivisia vaikutuksia nuorten toimijuuteen. Aaltosen (2013) tutkimuksessa ystävät näyttivät nuorelle huonoa esimerkkiä, esimerkiksi käyttämällä päihteitä, mikä heikensi nuoren toimijuutta. Ystävien valinnat ohjailivat nuoren valintoja, koska kuulumisen yhteisöön koettiin erityisen tärkeäksi. Voidaan olettaa, että kuulumisen tunne edistää nuoren toimijuutta, mutta se ei välttämättä synny pelkästään positiivisten asioiden seurauksena.

Toisaalta kuulumisen tunteen puuttuminen kokonaan saattoi vaikuttaa heikentävästi toimijuuden tuntoon. Tutkimuksissa ystävien puuttuminen esiintyi nuorten puheissa yksinäisyytenä ja ulkopuolisuutena (Mäkinen 2016; Toiviainen 2018). Osa nuorista koki olevansa yksinäinen ja vailla juttuseuraa tai asioita, joista jutella muiden kanssa (Toiviainen 2018). Yksinäisyys ja kavereiden puute vaikuttivat myös kielteisesti nuoren viihtymiseen koulussa. Kun nuorella ei ollut koulu- tai työyhteisöä tai muuta arjen yhteisöä, hän ei voinut rakentaa arjen päivittäisiä rutiinejaan toivotunlaisesti. (Toiviainen 2018.) Siten voidaan olettaa, että edes vähäinen kuulumisen tunne vaikuttaisi positiivisesti nuorten toimijuuteen.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkastelin nuorten toimijuuden ulottuvuuksia vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä. Jälkiperäisissä yhteiskunnissa koulutus- ja työurasiirtymät ovat muuttuneet yhä monimuotoisemmiksi prosesseiksi, joihin saattaa liittyä katkoksia ja yhteiskunnan odotusten mukaiselta polulta poikkeamia. Nuorten elämänselitys yhä harvemmin noudattaa lineaarisesti etenevää kaavaa, vaan se pitää sisällensä epävarmuutta ja monimutkaisia siirtymävaiheita (Kuronen 2010; Mäkinen 2015). Siksi elämänselityksen siirtymät voivat olla nuorelle vaikeita elämänselitysvaiheita erinäisistä syistä johtuen ja niissä nuoren toimijuus joutuu väistämättä koetukselle (Vanhalakka-Ruoho 2014).

Tulokset osoittavat, että nuorten toimijuutta vaikeutuneissa koulutus- ja työelämäsiirtymissä voi hahmottaa Jyrkämän (2008) kuuden modaliteetin kykenemisen, osaamisen, haluamisen, täyttämisen, voimisen ja tuntemisen avulla. Modaliteettianalyysi mahdollistaa toimijuuden monimuotoisuuden hahmottamisen ja sen avulla voidaan tarkastella nuorten subjektiivista toimijuutta. Tulokset kertovat toimijuuden muotoutuvan jatkuvassa vuorovaikutuksessa yksilön ja yhteiskunnallisten rakenteiden kanssa. Toimijuus ei muodostu ainoastaan nuorten omista valinnoista ja autonomiasta, vaan siihen vaikuttavat esimerkiksi oma fyysinen ja psyykinen terveydentila, sosiaaliset suhteet, ulkoapäin kohdistuvat odotukset ja vaatimukset, ympäröivät olosuhteet sekä oma tunne toimijuudesta. Siten toimijuus voidaan ymmärtää moniulotteisena ja laajana käsitteenä, joka syntyy ja muotoutuu aina jossain kontekstissa.

Tutkimuksen tulokset eivät juurikaan poikkea aiemmista nuorten toimijuutta koulutus- ja työurasiirtymissä tarkastelevien tutkimusten tuloksista. Aiempien tutkimusten mukaan nuorten toimijuus koulutus- työurasiirtymissä rakentuu institutionaalisten ja rakenteellisten reunaehtojen puitteissa (Evans 2007; Mäkinen 2015). Tutkimukseni tulokset vahvistavat näitä aiempia tutkimustuloksia, sillä katsauksen tutkimuksissa nuorten toimijuus muotoutuu yksilön subjektiivisen kokemuksen ja yhteiskunnan rakenteiden välisessä vuorovaikutuksessa. Erityisesti voimisen modaliteetti osoittaa nuorten toimijuuden olevan vahvasti sidoksissa ympäröivään kontekstiin. Ympäristö voi sekä mahdollistaa että rajoittaa toimijuutta. Yksilön subjektiivista kokemusta voimisesta voivat varjostaa yhteiskunnan institutionaaliset ja rakenteelliset tekijät.

Aiemmissä tutkimuksissa nuorten toimijuuden on katsottu olevan sidoksissa ajalliseen ja sosiaaliseen kontekstiin (esim. Elder 1994; Gordon 2005; Evans 2007) ja siihen vaikuttavan nuoren resurssit ja pääomat (Lehmann 2005; Evans 2007; Inui & Kojima 2012; Schoon & Heckhausen 2019). Myös tässä tutkimuksessa toimijuuden ulottuvuudet ovat vahvasti sidoksissa sosiaalisiin suhteisiin, ja sosiaalisella pääomalla on merkitystä vaikeutuneessa siirtymässä selviämiseen. Tuntemisen, osaamisen, kykenemisen ja täytymisen modaliteetit osoittavat, kuinka merkittävästi lähisuhteet vaikuttavat nuorten toimijuuteen. Toimijuuteen näyttävät vaikuttavan läheisten mielipiteet nuorten valinnoista, ja heidän olevan merkittävässä roolissa toimijuuden rakentajina. Sitä, kuinka paljon esimerkiksi perheen ja kavereiden näkemykset todella vaikuttavat valintojen taustalla, on vaikea arvioida. Tulosten valossa on kuitenkin selvää, että ympäristöllä ja sosiaalisilla suhteilla on suuri vaikutus nuorten toimijuuteen vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä.

Tutkimuksen keskeisimpänä johtopäätöksenä pidän toimijuuden moniselitteisyyttä. Analyysi osoittaa, kuinka toimijuus on monen tekijän summa, ja miten eri toimijuuden ulottuvuudet vaikuttavat siihen. Jokainen ulottuvuus näyttää vaikuttavan nuorten toimijuuteen, mutta täytymisen modaliteetin korostuessa muita modaliteetteja enemmän on perusteltua olettaa, että yhteiskunnan paineet ja odotukset vaikuttavat ratkaisevasti nuorten toimijuuteen. Samalla muut ulottuvuudet ovat toiminnan tukena, mutta eivät tulosten perusteella vaikuta yhtä suuresti nuorten toimijuuteen. Vaikka toisaalta nuorten toimijuus näyttäytyy useissa katsauksen tutkimuksissa autonomisena, voidaan olettaa taustalla vaikuttavan odotukset ja paineet tehdä mahdollisimman yhteiskunnallisesti hyväksytyjä valintoja. Tämä johtopäätös vahvistaa viimeisimpiä tutkimustuloksia, joissa nuoret kertovat kokemistaan paineista koulutukseen ja työnsaantiin liittyen (Laine & Happonen 2026). Paine saattaa ohjata ja ajaa nuoria tekemään tulevaisuuden kannalta ratkaisevia valintoja väärin perustein.

Tutkielma muodosti hyvän yleiskuvan nuorten toimijuuteen vaikuttavista tekijöistä vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä, mutta sen rajallisuuden vuoksi sitä ei voi täysin yleistää koko totuudeksi. Rajasin tutkimusaineiston vain kahdeksaan suomalaiseen aihetta käsittelevään tutkimusartikkeliin, joten aineisto on melko suppea. Tarkastelin aineistoa toimijuuden modaliteettien avulla, mikä on yksi monista käsitteellisistä lähestymistavoista toimijuuteen. Eri toimijuuden teorioita hyödyntämällä aiheesta voisi muodostaa monipuolisemman kuvan ja siten laajentaen tutkimusta ja tuoden mukaan eri näkökulmia.

Aiheitta olisi mahdollista tutkia myös maantieteellisesti laajemmin. Mielenkiintoista olisi esimerkiksi verrata Suomea muihin Pohjoismaihin tai yleisemmin Eurooppaan.

Tähän tutkielmaan pohjaten keskeistä vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä on ymmärtää, mitkä ulottuvuudet ja tekijät todella vaikuttavat nuorten omaan subjektiiviseen toimijuuteen. Sosiologisessa viitekehyksessä yksilön toimijuus ymmärretään kontekstissa muodostuvaksi, mutta ymmärryksestä huolimatta olisi keskeistä tarkastella, missä määrin rakenteelliset tekijät todella vaikuttavat yksilön subjektiiviseen toimijuuteen. Todellisen ymmärryksen saavuttamiseksi tulisi selvittää, miten eri tekijät todella ohjaavat yksilön toimintaa. Onko nuorten toimijuus vaikeutuneissa koulutus- ja työurasiirtymissä enemmän yksilön oman vaikutusvallan varassa vai ohjataan sitä ulkoapäin erilaisten tekijöiden toimesta?

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2013) Trying to push things through: forms and bounds of agency in transitions of school-age young people. *Journal of Youth Studies*, 16(3), s. 375–390. <https://doi.org/10.1080/13676261.2012.733807>
- Chatterjee, Indranil, Kunwar, Jyoti ja Den Hond, Frank (2019) Anthony Giddens and structuration theory. Teoksessa *Management, organizations and contemporary social theory*. London: Routledge, s. 60–79.
- Elder Jr, Glen H (1994) Time, human agency, and social change: Perspectives on the life course. *Social Psychology Quarterly*, 57(1), s. 4–15.
- Eliason, Scott R., Mortimer, Jeylan T. ja Vuolo, Mike (2015) The transition to adulthood: Life course structures and subjective perceptions. *Social Psychology Quarterly*, 78(3), s. 205–227. <https://doi.org/10.1177/01902725155582002>
- Evans, Karen (2007) Concepts of bounded agency in education, work, and the personal lives of young adults. *International Journal of Psychology*, 42(2), s. 85–93. <https://doi.org/10.1080/00207590600991237>
- George, Linda K. (1993) Sociological perspectives on life transitions. *Annual Review of Sociology*, 19(1), s. 353–373. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.19.080193.00203>
- Gordon, Tuula (2005) Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa Meurman-Solin, Anneli ja Pyysiäinen, Ilkka (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, s. 114–130.
- Grytnes, Regine (2011) Making the right choice! Inquiries into the reasoning behind young people's decisions about education. *Young*, 19(3), s. 333–351.
- Heinonen, Tanja ja Vanttaja, Markku (2023) Nuorten mielenterveyskuntoutujien toimijuus koulutuspolun ongelmakohdissa. *Nuorisotutkimus*, 41(2), s. 55–72.
- Hirschfeld, Helena ja Lenz, Barbara (2022) Young people's use and construction of institutional support in transitions from school to work. Teoksessa *Doing Transitions in the Life Course: Processes and Practices*. Cham: Springer International Publishing, s. 55–70.
- Honkasalo, Marja-Liisa, Ketokivi, Kaisa ja Leppo, Anna (2014) Moniselitteinen ja hämärä toimijuus. *Sociologia*, 51(4), s. 365–372.
- Inui, Akihiro ja Kojima, Yoshiyuki (2012) Identity and the transition from school to work in late modern Japan: strong agency or supportive communality? *Research in Comparative and International Education*, 7(4), s. 409–418.

- Juntunen, Anna (2020) Nuoret ja elävä toimijuuden tunto elämänkulun käännekohdissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 28(1), s. 20–41.
<https://doi.org/10.30668/janus.70093>
- Kojo, Marjaana (2012) Pause päällä. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänkulussa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 20(2), s. 94–110. <https://journal.fi/janus/article/view/50651>
- Kuronen, Ilpo (2010) *Peruskoulusta elämänkouluun: ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämänkulusta peruskoulun jälkeen*. Tutkimuksia/Koulutuksen tutkimuslaitos, 26.
- Lähteenmaa, Jaana (2011) Nuoret työttömät ja yliviritetty toimijuus. *Nuorisotutkimus*, 29(4), s. 47–60.
- Laine, Sofia ja Happonen, Konsta (toim.) (2026) *Ihan paineissa: Nuorisobarometri 2025*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
<https://nuorisotutkimus.fi/julkaisut/nuorisotutkimusseuran-julkaisut/nuorisobarometri2025/>
- Lehmann, Wolfgang (2005) Choosing to labour: Structure and agency in school-work transitions. *Canadian Journal of Sociology/Cahiers canadiens de sociologie*, 30(3), s. 325–350.
- Mäkinen, Sanna (2015) Näköaloja toimijuuteen nuoruuden siirtymissä ja suunnanotoissa. Teoksessa Kauppila, Pekka A., Silvonen, Jussi ja Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.) *Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku*. Publications of the University of Eastern Finland. Reports and Studies in Education, Humanities and Theology, s. 39–54.
- Mäkinen, Sanna (2016) Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. *Nuorisotutkimus*, 34(2), s. 3–18.
- Nuorisotutkimusverkosto. *Tutkimus*. Saatavilla: <https://nuorisotutkimus.fi/tutkimus/> (Viitattu 5.2.2026).
- Pietikäinen, Reetta (2013) Vaihtoehtoisia polkuja etsimässä – työpajanuorten orientaatiot. Teoksessa Aapola, Sinikka ja Ketokivi, Kaisa (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – aikuisuutta etsimässä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, s. 219–253.
- Romakkaniemi, Marjo (2010) Toimijuus masennuksen sosiaalisuutta jäsentämässä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 18(2), s. 137–152.
- Schoon, Ingrid ja Heckhausen, Jutta (2019) Conceptualizing individual agency in the transition from school to work: A social-ecological developmental perspective.

Adolescent Research Review, 4(2), s. 135–148. <https://doi.org/10.1007/s40894-019-00111-3>

Toiviainen, Sanna (2019) Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä. Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. *Nuorisotutkimus*, 36(4), s. 35–49.

Tolonen, Tarja, Aaltonen, Sanna ja Armila, Päivi (2025) *Nuoruutta tutkimassa: sosiologisen nuorisotutkimuksen käsitteitä ja keskusteluja*. Tampere: Vastapaino.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-397-239-1>

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret – tunnistaminen, tavoittaminen ja kuntouttaminen (2025) *Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset*, 1/2025.

Valtion nuorisoneuvosto (2013) Nuorten oma käsitys nuoruuden “ikärajoista” selvitetty, 23.1.

<https://tietoanuorista.fi/nuorten-oma-kasitys-nuoruuden-ikarajoista-selvitetty/>

Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (2014) Toimijuus elämänkulussa. *Aikuiskasvatus*, 34(3), s. 192–201.

Vilkkä, Hanna (2024) *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*.

Helsinki: Art House. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-884-944-8>

Waltzer, Katariina, Penttinen, Leena, Holopainen, Leena ja Lappalainen, Kristiina (2022)

Välivuotta viettävien nuorten toimijuus viivästyneessä koulutussiirtymässä.

Nuorisotutkimus, 40(3), s. 5–21. Saatavilla:

<https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9122541>